

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра рослинництва

ЗАТВЕРДЖЕНО
Факультет Агробіологічний
«_18_» _____06_____2026 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(вибіркова за уподобанням студента)**

АГРОЦЕНОЛОГІЯ. ПОЛЬОВІ КУЛЬТУРИ

Факультет Агробіологічний

Розробник: завідувач кафедри рослинництва, д. с.-г. н., професор, академік НААН Світлана
КАЛЕНСЬКА

Київ – 2026

Опис навчальної дисципліни «Агроценологія. Польові культури»

Дисципліна спрямована на поглиблене вивчення теоретичних засад формування стійких агроценозів польових культур залежно від структури, властивостей і взаємозв'язків їх основних компонентів. Особлива увага приділяється ролі біорізноманіття у функціонуванні агроценозів; передумовам забезпечення їх стійкості до біотичних і абіотичних стресових чинників за умови збереження екологічної рівноваги; технологічним особливостям формування агроценозів сільськогосподарських культур з урахуванням енергетичної ефективності за виробництва органічної продукції.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	Магістр	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова за уподобанням студента	
Загальна кількість годин	90	
Кількість кредитів ECTS	3	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	Залік	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	заочна
Курс (рік підготовки)	1	-
Семестр	2	-
Лекційні заняття	15 год.	-
Практичні, семінарські заняття	15 год.	-
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	60 год.	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	-	-

1. Мета навчальної дисципліни

Дисципліна «Агроценологія. Польові культури» передбачає вивчення теоретичних засад стійкості агроценозів сільськогосподарських культур, вимог до чинників довкілля, закономірностей формування величини і якості урожаю. Через комплексне узагальнене поєднання чинників формування врожаю та стійкості до стресів рослин, формуються елементи технології вирощування польових культур, які забезпечують функціонування екологічно стійких агроценозів.

Мета – сформувати систему знань щодо закономірностей формування стійких агроценозів сільськогосподарських культур, структури та взаємозв'язків складових, компенсаційної здатності рослин; фотосинтетичної діяльності рослин і фітоценозів; шляхів підвищення продуктивності агроценозів; розуміння біоенергетичних процесів, які відбуваються в рослині та агроценозі.

Програма та структура навчальної дисципліни «Агроценологія. Польові культури»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин								
	денна форма					Заочна форма			
	тижні	усього	у тому числі			усьо го	у тому числі		
л			п	с.р.	л		п	с.р.	
Модуль 1. Основи формування стійких агроценозів									
Тема 1. Теоретичні основи формування стійких агроценозів	1	11	2	2	7	-	-	-	-
Тема 2. Енергетична ефективність агроценозів	2-3	11	2	2	7	-	-	-	-
Тема 3. Формування стійких до стресів агроценозів.	4-5	11	2	2	7	-	-	-	-
Тема 4. Екологічна рівновага агроценозів	6-7	9	1	1	7				
Разом за модулем 1		42	7	7	28	-	-	-	-
Модуль 2. Управління формуванням стійких агроценозів									
Тема 1. Формування агроценозів залежно від властивостей ґрунту та ґрунтової мікробіоти.	8-9	12	2	2	8	-	-	-	-
Тема 2. Взаємодія між рослинами, фітопатогенами, фітофагами та корисними бацилами.	10-11	12	2	2	8	-	-	-	-
Тема 3. Технологічні особливості формування агроценозів сільськогосподарських культур	12-13	12	2	2	8	-	-	-	-
Тема 4. Стійкість агроценозів за виробництва органічної продукції.	11-15	12	2	2	8	-	-	-	-
Разом за модулем 2		48	8	8	32	-	-	-	-
Усього годин		90	15	15	60	-	-	-	-

2. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1		
1	Теоретичні основи формування стійких агроценозів	2
2	Енергетична ефективність агроценозів	2
3	Формування стійких до стресів агроценозів.	2
4	Екологічна рівновага агроценозів	1
Модуль 2		
1	Формування агроценозів залежно від властивостей ґрунту та ґрунтової мікробіоти.	2
2	Взаємодія між рослинами, фітопатогенами, фітофагами та корисними бацилами.	2
3	Технологічні особливості формування агроценозів сільськогосподарських культур	2
4	Стійкість агроценозів за виробництва органічної продукції.	2

3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1		
1	Визначення основних складових агроценозу польових культур (видова різноманітність, щільність популяції, біомаса)	2
2	Аналіз структури агроценозу польових культур.	1
3	Мікробіота ґрунту агроценозу.	2
4	Методи визначення алелопатичної дії рослин.	2

Модуль 2		
5	Методологія розробки систем захисту рослин та удобрення в технологіях з напрямленим формуванням якості продукції.	2
6	Методи визначення стресостійкості рослин.	3
7	Розрахунок екологічної пластичності та стабільності сортів польових культур.	3

4. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1		
1	Розрахувати показники агроценозу пшениці озимої (абсолютну та відносну щільність основної культури та наявних бур'янів).	4
2	Розрахувати показники агроценозу кукурудзи на зерно (абсолютну та відносну щільність основної культури та наявних бур'янів).	6
3	Розрахувати біомасу рослин основної культури та бур'янів на 1 га в агроценозі сої	6
4	Розрахувати біомасу рослин основної культури та бур'янів на 1 га в агроценозі соняшнику	6
5	Охарактеризувати та описати можливі алелопатичні взаємозв'язки продуцентів в агроценозі ячменю ярого	6
Модуль 2		
1	Охарактеризувати та описати можливі алелопатичні взаємозв'язки продуцентів в агроценозі жита озимого	8
2	Охарактеризувати методи визначення екологічної пластичності генотипів	6
3	Охарактеризувати методи визначення стабільності генотипів	6
4	Система сільськогосподарських ризиків	6
5	Стратегії управління або попередження ризиків	6

5. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- захист практичних робіт;
- презентації;
- залік.

6. Методи навчання:

- метод практико-орієнтованого навчання;
- кейс-метод;
- метод проєктного навчання;
- метод навчальних дискусій та дебат;
- метод командної роботи, мозкового штурму

7. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Основи формування стійких агроценозів		
Практична робота 1.	Вміти визначати основні складові агроценозу польових культур (видова різноманітність, щільність популяції, біомаса)	10
Практична робота 2.	Вміти давати оцінку та характеризувати структуру агроценозу польових культур	10
Практична робота 3.	Вміти давати характеристику процесів, що проходять в агроценозах польових культур, володіти методиками визначення редуцентів та активності процесів, що пов'язані з ними.	10
Практична робота 4.	Вміти визначати можливі алелопатичні взаємозв'язки продуцентів в агроценозі..	10
Самостійна робота	Вміти характеризувати та описувати можливі алелопатичні взаємозв'язки продуцентів в агроценозі польових культур	10
Модульна контрольна робота 1.	Знати основи формування стійких агроценозів польових культур	50
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. Управління формуванням стійких агроценозів		
Практична робота 1.	Вміти розробляти систему захисту рослин та удобрення в технологіях з напрямленим формуванням якості продукції.	10
Практична робота 2.	Вміти визначати стресостійкість рослин в агроценозі польових культур та інтерпретувати результати.	10
Практична робота 3.	Вміти розраховувати екологічну пластичність та стабільність сортів польових культур та інтерпретувати результати розрахунків.	20
Самостійна робота	Охарактеризувати методи визначення екологічної пластичності генотипів	10
Модульна контрольна робота 2.	Розуміти і використовувати стратегії управління або попередження ризиків в системі формування стійких агроценозів польових культур	50
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Залік	30	
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо	роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин,
----------------------	--

дедлайнів та перескладання	оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

8. Навчально-методичне забезпечення:

1. Електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn. URL : <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2494>).
2. Агроценологія. Польові культури. Навчальний посібник. С.М. Каленська. Київ: НУБіП України, 2024. 250 с.
3. Каленська С. М., Новицька Н. В., Гарбар Л.А. Агроценологія. Польові культури. Методичні рекомендації до самостійного вивчення дисципліни. 2026. 42 с.

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Агроценологія: методичні вказівки до самостійного вивчення для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти денної форми навчання спец. Н1 «Агрономія»; ДБТУ; уклад.: А. О. Рожков, О. В. Чигрин. Харків: [б. в.] 2026. 35 с. URL : <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/e3c50ae6-18df-4c1c-ae7e-d587790777b5/content>
2. Сучасні методи в алелопатичних дослідженнях: Методичний посібник / [Заїменко Н.В., Дідик Н.П., Павлюченко Н.А., Росіцька Н.В. та ін.]. Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, Цзямуський університет, Китай. Київ: Ліра-К, 2021. 200 с. URL : https://www.researchgate.net/profile/Arsen-Viter/publication/350459853_Sucasni_metodi_v_alelopatichnih_doslidzennah/links/6061c03fa6fdccbfa147946/Sucasni-metodi-v-alelopatichnih-doslidzennah.pdf
3. Алелопатія. Методичні вказівки до проведення лабораторних робіт з алелопатії розраховані на студентів спеціальності 091 Біологія / укладачі: М. П. Москаленко, А.П. Вакал. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 30 с. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/31485>